

Kr. Državno Osvjetništvo — Sibenik
Кр. Државно Оsvjetništvo — Шибеник

p184/68
1929. g. m. 16. 50
NAUČNI ODSJEK

Поштарина плаћена у готову.

Privredno - kulturne
Matiце
za Sjevernu Dalmaciju

ГЛАС

Privredno - kulturne
Matiце
za Сјев. Далмацију

Godišnja pretplata za našu državu 40 din., za Ameriku 2 dolara. Članovi Matice dobivaju list besplatno. — Primjerak 1 din.

Шибеник, 21. марта 1929.
БРОЈ 1—2. — ГОДИНА I.

Vlasnik za »Privredno-kulturnu Maticu« MARKO TRIVA.
Urednik STEVAN PROSTRAN.
Uredništvo i uprava — Obala Voćni trg, 82. I.
Telefon Matičina povjereništva broj. 63.

GLAS SJEVERNE DALMACIJE

Mi se nalazimo u vrlo teškim prilikama. Glad, golotinja, bosotinja, bolest, nevrjeme, nezapamćeno u našim krajevima, pored naših starih teških prilika življenja, prijete da unište naše krajeve. Sve se nalazi u očajnom stanju. Naše su vjekovne želje za slobodom ispunjene, ali naša sloboda ne ispunjava se zadovoljstvom, ljepšim i boljim življenjem, već se nalazimo na rubu propasti. Veliki duh našega naroda u nama se gasi, jer duša u tijelu jedva diše. Osim naših vjekovnih patnja i borba, nas sada uništavaju sve sile neba i zemlje, iscrpljuju našu snagu i mi se zaista nalazimo u najtežim vremenima.

Naš glas mnogo puta gubi se kao kroz mećavu i pretvara se u očajnički vapaj, ali i u ovom najtežem dobu ipak **javljaju se znaci našeg spasavanja** u tom, što se najbolji ljudi našega naroda iz Sjeverne Dalmacije prikupljaju i nalaze zajedno, da traže izlaz iz ovog teškog stanja, kao što se i moraju prikupljati ljudi, da se zajednički spasavaju u vijavicama i nametima.

Najrazumniji seljaci, najbolji učitelji i sveštenici, agronomi, profesori, ljekari, pravници, inženjeri, veterinari, svoje misli i brige posvećuju ovom napaćenom dijelu svoje Otadžbine, da sačuvaju naša ognjišta od pustoši, da naši krajevi opet ožive. Izabraniji trgovci, obrtnici, industrijalci vide u tom i za se jedino mogući razvoj.

Za sve redove društva **privreda je postala najglavnije pitanje** i opstanak svih zavisi od toga, kako će radati zemlja žitom, biljem, ljudskom i stočnom hranom. Održanje blaga održava i život ljudi. A mnogo ljudi moraju znati umjeti, moraju mnogo raditi i štediti, da se održe i da se razviju.

Danas rad traži toliko znanja da svi uvidaju, da

bez prosvijećenosti nema dobre privrede.

Kod drugih prosvijećenih naroda mnoge su patnje ljudske olakšane. Napori prosvijećenih ljudi donose mnogo više ploda nego kod nas, gdje se ljudi vječito muče, a nikad ništa nemaju, jer im uloženi trud ne donosi ploda. Mnogo rade, a malo znaju i umiju.

Naš čovjek živi najtežim životom na svijetu, jer nema potrebitih uslova za ljudsko življenje.

Kod nas je čovjek go, bos, gladan bez sobe, bez postelje. Kuća mu je gora od tamnice i samo bolestan čovjek zadržava se u njoj, i kad nikud više ne može od vremena.

Kod nas se ne živi, nego samo propada i umire, a u toj muči ljudi uvidaju, da

bez kulture cijelom narodu življenje je nemoguće i suvišno,

jer što ima čovjek od života. ako cijelog svog vijeka samo pati, ako nikakve radosti nema, ako mu je sve crno kud god pogleda?!

I kakve uslove postojanja i razvitka ima u takovom narodu učitelj, sveštenik, činovnik, ljekar, veterinar, agronom, pravnik, trgovac, obrtnik, industrijalac?

Ponor, pred kojim se nalazimo potakao je nekoliko ljudi, koji vole svoju zemlju, svoj kraj i ljude sa kojima ih vežu zajedničke patnje i zajednički ideali, da se udruže i da upotrebe sva sredstva, koja su podesna za naš opstanak, naš preporod i našu bolju i ljepšu budućnost.

Dužnost državnih vlasti da uvide stanje jednog kraja, koji je iscrpljen, ali koji ima uslova da se razvije, olakšana je saradnjom najboljih ljudi našega kraja, koji se nalazi u najtežem položaju u cijeloj državi. Vjekovima cijela Sjeverna Dalmacija bila je zanemarena od tuđinskih vlasti, zato što u njoj živi jedan svoj naroda, koji je živio i stradao, ginuo i umirao za velike zavjete svojih pradjedova. Zao udes prati Sjevernu Dalmaciju i u našoj narodnoj državi, jer je jedan njen veliki dio izgubio svoje prirodno središte, a vrlo je malo učinjeno, da mu se pomogne.

Ne traži narod milostinje,

ali sa pravom traži da mu se pomogne nastojanjima, koja imaju i veliko državno značenje, jer cijeli jedan kraj živi od milosti i nemilosti od tuđinskih ljudi, od kojih je zavisao, a od naše je države odcijepljen.

Veza sa našom državom i ozbiljna državna briga sa pitanjima ovih krajeva predstavlja najveću dužnost i najveći zakon državni.

I naša je, ali i državna briga mora biti, osim velikih državnih pitanja, kako će naše puste goleti zazeleniti, kako će nas bujice prestati upropaštavati, kako ćemo doći do vode, puteva, saobraćaja, kako ćemo doći do škola i drugih društvu korisnih ustanova.

Samoupravne vlasti nijesu također dosada obratile dovoljno pažnje Sjevernoj Dalmaciji, kao da je ovaj kraj osuđen da vječito bude prezren i odbačen. Svako pitanje koje smo poticali primano je sa malo pažnje i ako smo ulagali velike napore da pomognemo, da se uspješno rješavaju naše osnovne potrebe. Smatra se da je naša dužnost da crknemo u našim naporima, a svaki drugi kraj da ima prednost pred Sjevernom Dalmacijom. Mjesto da nam se pomaže u našim nastojanjima, smatra se da naša nastojanja rješavaju samoupravne vlasti brige, da se i one o nama bave. Kod

naših samoupravnih vlasti vlada pravilo, da se pomaže onima koji sami ne rade, a ostavljaju se oni, koji sa svoje strane ulažu sve napore da se razviju.

Školu i crkvu, učitelja i sveštenika čeka danas više nego ikada velika dužnost prosvijećivanja i buđenja savjesti, utvrđivanja znanja i čovječnosti u društvu.

Svi redovi narodne inteligencije, mjesto nejasne slike o narodu, osjetiče radost, kad vide žive ljude pred sobom, u boljim prilikama života, gdje svijetle sa poštenjem, pameću, i svim velikim i lijepim osobinama našega naroda.

Narod treba da osjeti potrebu i korist svojih školovanih ljudi, a oni treba da osjete svoju vrijednost od povezanosti sa umnim i moralnim vezama kroz cijelu svoju rođenu krajinu.

Seljaci samo u ovakovoj organizaciji mogu popraviti teške prilike svoga življenja i doći do mogućnosti, da dostignu seljake drugih naroda, koji su nekada isto tako teško živili kao i naši seljaci sada, a koji sada žive ljepše nego naši najškoloraniji i najbogatiji ljudi.

Svi oni, koji imaju smisla za naša raznovrsna pitanja, naći će svoje mjesto u našem društvu, koje se zove **Privredno-kulturna Matica za Sjevernu Dalmaciju**, koja je osnovana prošle godine i koja je već potakla mnoga naša pitanja, a koja okuplja sve najbolje ljude u Sjevernoj Dalmaciji.

Njen je zadatak jasan, jer su jasne i potrebe koje su je potakle, a koje moraju djelovati na svakoga čovjeka koji ima srca i duše.

Mi našu privredu moramo razvijati, jer bez nje ne možemo živjeti, a našu kulturu moramo stvarati, jer nam je življenje bez nje — bez zadovoljstva.

A ima dosta grana naše lijepe privrede (ulja, vina, mlijeka, meda, žita, bilja, voća, ribe), koje imaju svjetski glas, samo ih se mora razviti i urediti.

Ima dosta osnova naše izrazite narodne kulture, koja se pokazivala u modusobnom poštovanju, u narodnom predanju, velikim ljudima, majkama, ženama, sestrama, drugarstvu, pjesmi, vezu, običajima, borbi za pravdu i slobodu, dobročinstvima, nauci, književnosti, crkvi, školi.

U saznanju našeg teškog položaja, u kojem se ponekad javljaju strašne aveti propadanja, mi smo morali ukloniti sve smetnje za zajednički rad i ujedinjeni spasavati goli život i dušu našeg svijeta, osjećajući da ipak ima uslova za naš razvitak i da je još na vrijeme, da spasimo naše najveće vrijednosti.

Pred nama se javlja jedan veliki

rad, pred kojim padaju sve razlike, a koji je kadar da privuče sve ljude od istinske vrijednosti, jer se radi o spasavanju od propasti naše uže Otadžbine.

U našem radu nijesu mogući »veliki« uspjesi, kakve su mnogi naši ljudi naviknuti da postizavaju sa manevrisanjem i parolama, ali je i moguće i potrebno predavanje svega čovjeka, sa svom dušom, velikim kulturnim i privrednim pitanjima.

U »Matici« ima mjesta za svakoga, ko hoće da radi — kao što za nikog nema mjesta, ko je naviknut samo da »političira« i samo da kritikuje.

Nama se javlja duh naše zemlje, duh naših starih, čestitih kuća i ljudi, naših vrijednih sveštenika i učitelja po selima, koji su trunuli po tamnicama radi predvođenja naroda, naših dobrotvora, književnika, naučnika, naših velikih događaja, kad je nestajalo mana, kad bi sve zasjalo, kad je sve lijepo i česito bilo.

Duh naše starine osnov je naše Matice, a duh kulture njen pravac rada

Taj duh ne može da pomuti ni vjera, ni stranka, ni pleme, već sa takovim duhom vjera postaje pomirljiva, stranački odnos kulturni, a plemenska veza bratska.

„Glas“ naše Matice jednako je bliz i seljaku i školovanom čovjeku, iznoseći ono što je zajedničko i jednako potrebno svima redovima našega društva. On će biti javna govornica, sa koje će svak imati i pravo dužnosti da kaže svoju riječ, svoje mišljenje, svoj savjet i sve ono, što traži naš zajednički interes, lišen svih ličnih primjesa koje traže tuđu propast za svoj spas.

Mi hoćemo da izazovemo prikupljanje svih naših snaga, sa sela i iz gradova,

jer bez te međusobne saradnje i pomoći propada i selo i varoš.

Seljaci,

Sada je najteže doba za vas, ali i doba kad možete postajati kovači svoje sudbine.

Najveće je zlo seljaka, što jedan drugog ne podnosi. Najveći je neprijatelj seljaku njegov rođeni brat seljak. Najveći kamatar, najveći pravdažija, najveći pljačkaš, otimač, javlja se u mnogo prigoda baš seljak seljaku.

Najbolji prijatelj seljaku može da bude samo njegov školovani sin i brat.

Vas mogu izmiriti i spasiti samo Vaši školovani sinovi, koji su prekalili svoju dušu u proživljavanju i Vaših patnja i koji su prosvijetlili svoj duh sa svjetlošću velikih umova svijeta i vjekova.

Upoznajte ovu istinu i okupljajte se u Zajedničkoj Matici, upisujte se za njene članove, pišite o svojim prilikama u svom listu, da Vaše težnje postanu jasne, da Vaši zahtjevi postanu opravdani, jer tko će Vam pomoći, ako ni sami ne znate što hoćete, ako ni dvojica od Vas nijesu kadri da budu jedinstveni u svojim nastojanjima?!

Nemojte nikoga kriviti nego sami sebe, ako ne iskoristite prigodu, kad Vam Vaši školovani ljudi nude saradnju, koja je potrebna i njima, da udovolje svom srcu, ali je potrebitija Vama, da ne budete usamljeni i da u svojoj usamljenosti ne žderete jedni druge.

Sveštenici i učitelji narodni,

Vaš položaj je težak. Vi pred sobom

gledate narod gladan i neprosvijećen, koji je svom vrlo teškoni položaju i sam dosta kriv i koji Vas dosta puta neće da razumije i nema obzira prema Vama, tražeći od Vas nemoguće stvari, dok ne izvršuje sam, što je moguće.

Ali sveštenici ne mogu služiti Bogu, ako ne služe čovjeku, jer »kako možete ljubiti Boga, koga ne vidite, ako ne ljubite bližnjega svoga, koga vidite?« pita uvijek Bogočovjek Hristos.

Učitelji ne mogu vaspitavati djecu bez njihovih očeva, pa moraju biti veza između očeva i djece, između starih i novih naraštaja.

Ili ćete biti mučenici u mučeničkom narodu, ili prosvjetitelji u prosvijećenom?!

Savo Nemanjić, i učitelj i sveštenik, postao je Najveći u svom narodu, a živio je u prilikama, koje su bile slične našima. On je stvarao staru kulturnu državu u još neprosvijećenom narodu — s tom se kulturom i održali! — a Vi stvarate novu privredno-kulturnu državu u prilikama, koje su ipak bolje nego što su bile njegove, jer On je bio sam i početnik, a Vas ima mnogo i postavljeni su vječni temelji naše i svjetske kulture!

Školovani sinovi Sjeverne Dalmacije,

Vi ste u mogućnosti, da slušate glas svih pojaseva, u svim vremenima kroz sve krajeve našega naroda. Vi možete gledati sve spomenike naše slave i veličine, sve uzroke naših poraza i propadanja. Vi gledate stupanje na pozornicu svijeta jednog mladog nepokvarenog naroda i njegove doživljaje oko Vardara, Morave, oko Šar-planine, Kosova i Durmitora, po bogatim ravninama Podunavlja i Posavine, po bregovitoj Bosni i Lici, kao i po našim Kotarima, Bukovici, Kninskoj krajini, Cetini, Zagorju, Podgorju, Primorju i Otočju.

Vi lakše možete vidjeti sa visine, na koju ste dospjeli, sve patnje, sve muke, milijune žrtava, more prolivene krvi za našu slobodu, za spas naše narodne duše, koja se je i do danas sačuvala neokaljana.

Zar Vam sva Vaša prošlost i naš sadašnji položaj ne nameće jednu dužnost, da prednjačite u radu oko našeg novog kulturnog stvaranja i u novim privrednim naporima bez kojih je nemoguća i kultura, a bez koje je besmislen sav naš život?!

Cijeli naš narod

u jedno kolo okuplja blagoslov Save Nemanjića, predanje Grgura Ninskog. S jedne strane Veliki Njogoš podiže do nebesa dušu, a s druge Veliki Slaven Strossmayer širi sveslavenski i opće čovječanski karakter našeg nacionalizma.

Da li će dovoljno razumjeti svoje interese:

Najizabraniji u narodu,
najbolji školovani ljudi,
državne i samoupravne vlasti,

o tom zavisi sreća i spas Sjeverne Dalmacije, čiji se glas sada javlja, jer je došlo krajnje vrijeme, da se i on čuje.

»Privredno-kulturna Matica za Sjevernu Dalmaciju«

Sekretar: Lazar Matić. Predsjednik: Dr. Uroš Desnica. Podpredsjednik: Ante Oštrić.

Članovi Upravnog Odbora:

Billić Dušan, učitelj; Dabić-Bečker Stevo, učitelj; Drezga Petar, učitelj; Knežević Sava, zemljoradnik; Novaković Dušan, školski nadzornik u m.; Opačić Petar, zemljoradnik; Pokrajac Veljko, načelnik; Stojavljević Petar, sveštenik; Rašković Dušan, sveštenik; Triva Marko, profesor; Zelić Pavle, sveštenik.

IZ SVJETSKE POLITIKE

Nova država u našem susjedstvu

Država u državi — grad u gradu

Ovih dana se svjetska štampa mnogo bavila jednim novim događajem u političkoj historiji svijeta, — stvaranjem papske države i stupanjem rimskog pape u društvo svjetovnih vladara. Da bi se razumio ovaj događaj, valja se vratiti natrag u historiju.

Ne radi se, naime, o stvaranju iznova, već o uspostavljanju, u malom obliku, papske države, koja je već prije postojala za punih jedanaest vjekova (vijek je 100 godina) — od 800 do 1870 god. Prijestolnica te države bio je Rim, današnja prijestolnica Kraljevine Italije. Pomoću te svjetovne vlasti rimski papa je nekad bio sila, pred kojom su drhtali evropski vladari, kojima je on krune dijelio.

Kako je i kad nestalo papske države?

Nestalo je pred 60 godina, ujedinjenjem Italije. Valja znati da je do tada italijanski narod bio rasparčan u mnogo malih državica čiji su se vladari međusobno gložili i izazivali bratoubilačke ratove, dok nijesu veliki talijanski rodoljubi uvidjeli, da velik narod može postojati samo u velikoj državi, i poduzeli tešku i mučnu borbu za ujedinjenje svog naroda, borbu koja je trajala punih 70 godina, vođena uvijek na dva fronta: proti unutrašnjih neprijatelja, sebičnih i kratkovidnih vladara i njihovih političara, i spoljašnjih neprijatelja sa Austrijom na čelu. Ogorčeni protivnik ujedinjenja bio je i rimski papa. I kad su 20. septembra 1870. god. italijanske trupe osvojile Rim, ondašnji papa proglasi to osvojenje nasiljem, otimačinom, te se povuče u svoje dvore na brdu Vatikanu, odakle nije izlazio, ni on ni njegovi nasljednici, do današnjeg dana, živeći u nekoj diplomatskoj zavadi sa italijanskim kraljem.

Ovih dana je konačno riješeno to pitanje, poznato pod imenom *rimskog pitanja*. Papa je priznao italijanskog kralja, a u naknadu toga bila mu je povraćena državna papska teritorija, koja je nazvana »Grad Vatikan«. To jedan odlomak grada Rima, veličine oko pet četv. kilometara.

Tako će papa, poslije šezdeset godina dobrogvoljnog sužanjsva, napokon izići iz Vatikana. Tvrdi se da će prvi njegov ishod biti na Spasovdan ove godine.

Novi zakon o stočarstvu.

Po nalogu ministra poljoprivrede i voda dr. Frangeša jedna naročita komisija u ministarstvu poljoprivrede izradila je nacrt novog stočarskog zakona koji se smatra najvažnijim zakonom za podizanje našega stočarstva. Novi stočarski zakon izradjen je po ugledu na moderne zakone te vrsti u inostranstvu. Zakon utvrđuje najpodesnije mjere za unapredjene stočarstva i predviđa čitav sistem novih mjera koje su baš za naše prilike najpotrebnije. Zatim se predviđaju zakonske odredbe o izvršavanju kastracije (škopljenja) na trošak države. Vrlo važne odredbe novoga zakona odnose se na rad stočarskih selekcijskih zadruga, (zadruga za odabiranje bolje stoke). Ove odredbe idu zatim da potaknu privatnike na što jače i bolje odabiranje stoke i da se dade za ovakav rad državna i samoupravna pomoć onima koji takove radove vrše redovno. Dalje je nova važna mjera u odredbi da se uspješno oplemenjivanje stoke koja je nastala ukrštavanjem, može proglasiti čistokrvnom. Među nove mjere spada i davanje pomoći i nagrada za održavanje dobrih priplodnih grla. Novi stočarski zakon bit će potpisan za nekoliko dana.

Umjesto za skupštinu, kredit od 50 mil. ide na izgradnju puteva.

U proračunu ministarstva gradjevina svake godine unosile su se sume za dovršenje zgrade Narodne Skupštine. Ovogodišnja suma koju je bio predvidio dr. Angelinović u iznosu od 50.000.000 dinara, upotrebit će se prema nahođenju predsjednika vlade generala Živkovića za izgradnju puteva. Gjeneral Živković stao je na gladište, da je za sada potrebnije pristupiti izgradnji odnosno popravku puteva, nego radovima na dovršenju zgrade Narodne Skupštine.

Школовани људи по нашим селима и Матица.

Живот није ништа друго него борба око тога, да људи што више привриједи: једни да би се одржали у животу, а други да би вишак своје течевине могли употребити на стварање виших облика, како материјалног, тако и душевног живота. То је истина давно утврђена и сваком позната.

Код нас ће свака борба остати јалова и свака привреда јадна и чемерна, докле осамдесет од сто нашег привредног свијета буде више трошило но привређивало, — докле село буде на пијаци више тражило, но на њу износило.

А село се може дићи само из себе, али само од себе, никад. Њему треба помоћи. Снага и наука треба скупа да дјелују, тежак и школован човек да се допуњују, у противном они су обојица просјаци, биће и остаће просјаци.

Један млад учитељ, из народа, стицајем прилика добива мјесто у граду. На питање једног старијег колеге, да ли се снашао у граду, и бије ли га чужња за „нашим крајевима“, овај млади учи са видним задовољством одговара:

— О, напротив! И то толико, да бих се прије ријешо на оставку, но на повратак у село, кад би ме на ово неко силио.

— Што тако, побогу брате?!

— Па, господине, село је убитачно за школована човјека, нарочито млада. Живот у селу је до очаја једнолик и досадан; незна човјек куд ће са слободним временом, у коме се напросто гуши. А овдје је, као што видите, сасвим нешто друго.

У чему је то „друго“, није нам објаснио; али кад би неким случајем тог младог човјека нестало из његове средине, једва да би се за њим игдје осјетила празнина, осим можда на једном кафанском столу или — у његовом кревету. Тешко, дакле, да он своју тежњу за градом може да правда ваљаним разлозима, како користи доброту и плодносног јавног рада, тако и добро схваћених личних интереса.

И кад се сјетимо, да велика већина наших школованих људи по селима узима село као драчу и коров, у који полако обраста и тоне човјек, као какав заборављени плот или тараба, онда морамо утврдити да је то једна неутјешна појава, најблаже казано.

Па ипак... смије ли се она тако олако и на пречац осудити? — Као појава да, али кад узмемо да судимо људе, ту треба застати, да се прије пронађе кривац. Јер не смије се заборавити, да школовани људи по нашим

селима, који су благословени или, тачније, оптерећени породом, имају својих дубоких разлога да анатемису село, посебно сада, кад је проблем васпитања омладине дошао међу најакутније друштвене проблеме наше данашњице. У културнијих и прегнантнијих народа ове родитељске бригае рјешавају конвикти и ђачки домови, а што ових код нас нема, за то су најмање криви наши забачени интелектуалци по селима.

А млађи и од породичних брига ослобођени, куд они бјеже? — Јер погрешно схваћају живот; а то се није с њима родило, већ им га је друштво дало, а школа није до-расла да тај утицај отклони.

А једни и други, зашто тако проклињу село? — Зато што оно, овако какво је, са гледишта најпречих услова за живот, и јесте несрећа, гробница. А сваки онај ко је покушао да га оплемени, да га озари свјетлошћу културе, тај је доживио само тешке часове и разочарања. За њега је значило пламтјети да ником не свијетли и горјети да ником не огрије; да га на груб начин гасе исти они за чију срећу жртвује свој мир, да га политички вјетрови млате и кортеши понизују, да га људи гледају с презиром а пријатељи с сажаљењем, док се коначно не увјери: да напори појединаца значе само кињење и крхање једног по једног, траћење стваралачке снаге, на штету своју, а на корист ничију.

Али данас, вјерујемо, и томе је дошао крај. У завјетрини вртоглавих политичко-партизанских вихорова почиње да се буди нови живот, да оживљују замрле снаге, да се сналазе збуњени духови и да се јављају стари идеали борбе и прегалаштва за наше народне светиње, и нови идеали борбе за посрнути народни понос, за мекши залагај хљеба, топлије огњиште и часније мјесто у породици просвијећених народа.

У тој борби Привредно-културна Матица значи коначно наше досадашње усамљености и беспомоћности. Тешко да ће одсад наћи оправдања својој недовољној активности наши школовани људи по селима. Јер они чија је судбина још и непосредно везана за село, било да су се у њему родили, било да у њему стално бораве — осим дужности, имају још и озбиљна рачуна да сарађују на његовом привредном и културном унапређењу.

Ст. Простран.

Jesam li se upisao u Privredno-kulturnu Maticu?

IZ PROŠLOSTI.

Zemunički događaj.

Sedamnaestog septembra 1682. g. odigrao se u Zemuniku jedan krvav događaj, koji je doveo u pitanje mir među Republikom i Portom i time pronio ime neznatnog kotarskog sela po svim hrišćanskim državama Evrope. U narodu, međutim, nije se sačuvala uspomena o tom događaju. Naš narod u Kotarima nema tradicija. On se ne održava prinovom, već obnovom porodica, jer mu podneblje ne dopušta da pusti dublji korijen u zemlju. A samo iz duboke, prisne i trajne vezanosti sa zemljom niče tradicija. U nedostatku te blagodatne sile u kulturnom razvitku jednog naroda, čuvanje prošlosti od neminovnog zaborava dolazi u red zadataka ove ustanove i dužnosti njenih saradnika. Ova je radnja odziv toj dužnosti.

Kad su se i u Dalmaciji počeli da osjećaju prvi talasi turske najezde, gradsko se plemstvo našlo u nuždi, da svoja seoska imanja i kmetove na njima zaštititi od pljačkaških pohoda gradnjom malih utvrđenja, kaštela. Iz te su nužde postala Kaštela na trogirskom primorju, a u našim Kotarima Poličnik, koji su sagradili zadarski, davno izumrli, plemići Pechiari; Levovo*) sagradeno od također izumrle porodice Horteco i Zemunik. Zemunički su kaštel sazidali koncem petnaestog ili prvih godina šesnaestog vijeka Zuan Antonio

*) Ovom se kotarskom kaštelu zatrla i ime i uspomena.

i Zuan Alvise od mletačke patricijske porodice Veniera, koja je u Zadru imala mnogo kuća a u okolini velika imanja. U drugoj polovini šesnaestog vijeka mletački upravnici u Dalmaciji predlagali su Senatu, da, uz naknadu, oduzme Venierima Zemunik, jer oni, kao privatnici, nisu mogli da se valjano staraju za njegovu obranu. Jeli se taj predlog ostvario — ne znamo. Svakako za Kiparskog rata mletačka je vlada držala u Zemuniku posadu talijanskih vojnika. Ti su vojnici i zapovjednik im Gerolamo Contarini 1570. g. predali Turcima grad „o per viltà, o per tradimento“, kako izvor kaže.

Pod turskom upravom Zemunik je procvjetao. U prvoj polovini šesnaestog vijeka on je bio jedna ugledna pogranična tvrđava, sa mnogoljudnom i prometnom varoši pod sobom. Bio je sjedište krajiškog kapetanbega*), kadija, dvaju dizdara i mnogih aga. U sred tvrđave dizao se „kastio“, čvrsta četvrtasta kula sa pokretnim mostom, a prema njoj velika i lijepa džamija. Zemunik je bio zijamet ličkog sandžaka, starog i moćnog Halilbega Vranskog**).

*) Po turskom administrativnom uređenju, Dalmacija se dijelila u dva sandžakata, lički ili krčki i kiški, a sandžakati u kapitanije.

**) Njegovo porodično ime mletački nam izvori nisu sačuvali. Dok ti isti izvori druge turske feudalce redovno nazivlju njihovim porodičnim imenima: na pr. „l' Atlaghich“ „il Filippovich“ „il Becir-aghich“ „il Baracovich“ „l'Omerpassichi“ itd. Halilbega spominju samo kao „il sanzacco Halil“ ili „Halilbegh della Vrana“. Pozniji izvori zovu Halilove unuke Durakbegovićima, ali kako su to bili Durakbegovi sinovi, lako je moguće

Privreda i prosvjeta.

Da je za privredni rad neminovno potrebna prosvjeta, stvar je sama po sebi pojmjljiva; izvjestan stepen znanja je bio potreban i prvobitnom čovjeku kad je od kamena gradio prvobitna oruđa, a to li ono neće biti neophodno nužno na velikoj i grandiozno razvijenoj utakmici raznovrsnih oruđa koja obavljaju raznovrsne poslove! U Engleskoj se jedan rudarski radnik, Berns, naučio pismenosti došavši u rudarsko okno nepismen, na prosvjetu podstaknut jednim grandioznim radničkim pokretom, koji ga je, poslije, napravio poslanikom i ministrom! Kao što je izvjesno znanje bilo potrebno prvobitnome čovjeku, tako je izvjesna prosvjeta bila nužna i modernome čovjeku, obojici radi podmirjenja izvjesnih materijalnih potreba.

Ali, težnja za izvjesnim znanjem i za izvjesnom prosvjetom dolazi tek na izvjesnom stupnju privrednog razvitka: bez njega je prosvijećivanje masa pusta želja i prosta iluzija! Bez privredne potrebe i bez privredne primjene pismenost će propasti i zakržljaviti: blizu 50 godina mi imamo obaveznu nastavu, a tek imamo do sad 23% pismenoga svijeta, i ta je pismenost do kraja jадna, jer se ti «pismeni» ljudi jedva umiju potpisati i rijetko koji sricati kakvu ispravu ili kakvu knjigu! Kao na kakvome diagramu se može čitati privredni razvitak pojedinih oblasti Jugoslavije na njihovom razvitku pismenosti: pismenost je najrazvijenija u Sloveniji u kojoj se i privredni razvitak najdalje razvio, a na posljednjem mjestu s pismošću dolazi ona oblast, koja je privredno najmanje razvijena.

Nije, po tome, nikakvo čudo, kad našu obalu Jadranskoga mora zasipa svojom pšenicom i brašnom Amerika, kad na beogradskoj pijaci Amerika prodaje svoju mast, kad u sred Beograda svoje jabuke prodaje Kanada (a «Politika» donese vijest da ih prodaje i Kalifornija), i to u zemlji koja se odra hvalama da je zemljoradnička, pa ipak Kanada prodaje u Beogradu svoje jabuke, čak plaćajući toliki dug podvoz! Posljednje vijesti nas bacaju u brigu i za naše šljivе, koje su, doskora, smatrane kao pouzdan artikal; i one su sad izdale, jer je Amerika i na tome polju odnijela megdan, što proizvodi bolju i ljepšu robu, a u Njemačkoj se došlo do velikih sušnica za sušenje voća, povrća, trava i t. d. Pa su, još, te sušnice takvoga kvaliteta, da je za njihovu upotrebu potrebna stručna radna snaga i toliко su skupocjene, da je potrebna primjena njihova uvijek i svagda, jer se samo tako isplaćuju, te za naš sitni posjed uopšte nisu čak kad bi naš seljak i bio sposoban za njihovu primjenu. U nas propadaju jagode, maline, ogrozdi,

Kad je u martu 1647. g. proveditor konjice Marc' Antonio Pisani opsio Zemunik, Halil se zatvorio u tvrđavu sa sinom Durakbegom. Otpor, koji je on tu dao Mlečićima, bio je dostojan starog junaka. Prkosno je odolijevao svim strahotama opsade i ništa nije moglo da pokoleba i savije mrkog ratnika. Tek kad mu Mlečići poslaše na prikaz odijelo i oružje upljačkano sa ubijenog Durakbega, kojeg je on u noći bio poslao da sakupi pomoć, popusti i njegovu kruta, muslimanska upornost i on ugovori predaju uz slobodan odstup za sebe i za pedeset druga. Da se osveti Halilbegu za njegovu davnu mržnju na Mlečice i za tolike jade, koje im je na granici bio zadao, generalni providur Foscolo pogazi ugovor, zaslužni sandžakbega i posla ga okovana u Mletke, kao živi trofej svoje pobjede. Senat ga zatoči u brešijsku tvrđavu, gdje satrveni krajiški velmoža prožive «u blagom sužanjstvu» posljednjih devet godina svog olujnog života.

Mlečići, koji su bili usvojili plan, da odijele svoje od turskih posjeda jednim pojasom pustoši, srušiše lagumima zemunički grad do temelja. Narod se razbježa, ognjišta ugasiše, zemlje zaledinše i taj pitomi i plodni predio pretvori se kroz malo dana doista u crnu pustoš.

U daljem toku kandijskog rata Zemunik su, kao i druga od Turaka očišćena mjesta po Kotarima, naselile porodice onih uskoka, iz Bukovice,

da to ime nije porodično već patronimično, Obzirom na ulogu ove porodice u našim krajevima, bilo bi važno, da joj se tačno ustanovi i ime.

kupine, drenjine, šipurci i t. d. bez ikakve primjene i bez ikakvog iskorišćivanja, mada se za to sitno voće, upotrebjeno za marmeladu i raznovrsne prerade, čitavi milioni mogu uzeti, ali će za tu preradu i za to iskorišćivanje biti svijet tek onda, kad ekonomskom nuždom bude nagnan, pa će tek tada, i svoj um i svoje shvatanje proširiti, pa i do veće prosvijećenosti doći.

U Českoj, čitao sam pred 40 g. dina u njihovim knjigama, milione uzimaju iz inostranstva za preradu borovnica u sirupe i raznovrsne prerade, a mi na njih ni glave ne okrećemo, niti ih znaju ni naši seljaci ni naši potrošači, jer do toga ekonomskoga shvatanja nisu došli!

Jabuke, kruške, šljive i ostalo voće mi mladimo i tresemo te nam nisu ni za kakvu upotrebu u sirovu stanju; drugi svijet ih podbira i sortira po raznovrsnim kvalitetama, a ono što škartira, upotrebljava za raznovrsne marmelade, komplete i t. d. i uzme za njih mnoge milione i milijarde. Ali je taj svijet do toga shvatanja prvobitno došao putem privredne nužde: prvo je došla privredna potreba, pa tek onda prosvjeta.

U nas se pravi sir kako se pravio od avnina i kako je opisan u Ilijadi i Odiseji, pa se još tuca u mehove, i onaj, koji taj posao obavlja, naziva se sirzbijalo; oskudica znanja za pravljenje masla i modernih sireva dolazi usljed naše privredne nerazvijenosti, a znanje će doći kao posljedica ekonomske nužde, pa će nam ona i prosvjetu donijeti.

Mi još jedemo polusmrdljivu ili i sasvim smrdljivu ovčiju pastrmu, a Francuz i Englez uživaju u izvanredno lijepome i u ledu sačuvanome mesu ovčijemu, skuplje čak plaćenome kad se ono donese iz Alžira i iz Novoga Zeland, nego što se plaća najbolja govedina; ali, što smo se mi zadržali na smrdljivoj postreci dolazi usljed naše privredne nerazvijenosti, a dok ona traje, trajaće i naš naopak ukus i naša žalosna neprosvijećenost.

Čak i u proizvodnji žita mi smo sačuvali tragove strašnoga i nečuvenoga turskoga jovaš-luka, kojim je bio njihov feudalizam popraćen, za razliku od feudalizma srpskoga, koji je, u sravnjenju s turskim, bio nesravnjeno naprednije zato i jeste naš žetveni prinos od 1 hektara tovara:

Godina	Pšenice		Kukuruz	
	prosječno u svima oblastima	prosječni minimum u jednoj oblasti	prosječno u svima oblastima	prosječni minimum u jednoj oblasti
1920	8.17	3.48	14.15	8.22
1921	9.52	3.82	9.97	4.51
1922	8.27	2.87	11.94	1.36
1923	10.84	3.43	11.95	4.75
1924	9.26	4.56	19.31	8.80
1925	11.83	7.47	18.30	7.47
1926	11.61	6.89	17.10	7.70
1927	8.48	5.53	10.20	3.18

Dokle je u Evropi žetveni prinos pšenice 30—50 i kukuruza 60 tovara, mi smo pali na ovaku očajnu sumu! Međutim, da i u nas pojedinci, koji su pritrerani ekonomskom nuždom, dobijaju povoljnije rezultate, pokazuje, na primjer, Ranišlav Kulezić, zemljoradnik iz Prnjavora (Mačva), koji je uzeo zajam od zadruge i uz zajam obavezu sumu superfosfata, pa superfosfat upotrebio za gnojenje pšenice, dokle su ga drugi prosto neupotrebljena bacili, pa je on dobio žetveni prinos 32 tovara s 1 hektara, a drugi su ga i ali tek 8, 10 i 12 tovara.

Jednom riječju: prosvijećivanje dolazi kao rezultat ekonomske nužde, pa će ona i do nas doći tim putem, a ne drugim. U ostalom dosadanji ljudski razvitak nam je samo na tome putu pokazao sve dosadanje rezultate.

(„Живот и рад“.)

Dragiša Lapčević.

Тома Масарик

Ко је Тома Масарик? — То треба да зна сваки — и неписмен славен.

Да кратко одговоримо: Тома Масарик је један од највећих живих славена. О њему наша пјесма пјева:

Гусле славе Страхинића бана
И војводу Љутицу Богдана,
Карађорђа славе да је сила,
И владика Рада и Данила,
Са Мораве Тому Масарика,
Врлу главу, свег Славенства дика,
С аустријском силом се борио,
Док је Ческој слободу створио.

Ческа нова држава постаје,
Томаш над њом као сунце сјаје.
Славне га гусле и гудало
Догод буде сунце узгријало.

Тома Масарик је велики син једног малог човјека — кочијаша. Борбу за живот почео је потезући мјехове као ковачки шегрт, и сам без ичије помоћи, напорним радом у слободне часове од свог ковачког шегртовања, учио је књиге и науке, док није невјероватном снагом своје воље постао васпитач, филозоф (мудрац)

Like i Bosne, koji su se, premamljeni od Mlečića, odmetali od Sultana i selili pod kri'o Principovo.

Pod kraj ljeta 1669. g. branilac Kandije, Francesco Morosini, predade Turcima grad. Uslovi kapitulacije bili su ujedno i mirovni ugovor. U pogledu Dalmacije ugovor je određivao da će tu pripasti Mlečićima sva ona mjesta, koja su o i tokom rata bili »zaposjeli«. Računalo se po tom, da će se mletački posjed znatno proširiti prama unutrašnjosti, te je onovremeni providur Antonio Barbaro odmah uzeo da najzaslužnijim za republiku dijeli investiture na begovska i aginska imanja, a doseljenom narodu na ostale slobodne zemlje. Sve su te investiture međutim ostale mrtvo slovo jer je, kod razgraničenja, turski komesar dao slovu ugovora jedno tumačenje, koje je pomutilo veselje investitiranih »Morlaka.« Ugovor je glasio »mjesta, koja su Mlečići u Dalmaciji »zaposjeli«, a Mlečići, sem Klisa, nisu u Dalmaciji bili zaposjeli ni jednog mjesta. Oni su bili osvojili i porušili neke turske tvrđave, ali osvojiti i porušiti ne znači što i zaposjesti. Mlečićima je postignuti mir bio i suviše dragocjen da bi ga kvarili za volju nekoliko hiljada »vlaških« porodica. Stoga je komesar Nani, poslije izvjesnog koprcanja, progutao žabu i povukao granicu onako, kako je to zahtijevao Mahmud-paša. Po tom su razgraničenju (1671 g.) Kotari opet pripali Turcima.

Za rata mnogo se naroda bilo doselilo i u Kotare i na stari mletački posjed. Sad, poslije razgraničenja, mnogo naroda naseljenog u Kotarima povuče se na uski pojas mletačkog posjeda.

To je na mletačkoj teritoriji dovelo do prenase-ljenosti i do neizbježne posljedice nesrazmjera naroda prema zemlji, do oskudice.

Turci se međutim nisu povratili na sva svoja ranija imanja. Pustoš, koju su Mlečići iz sistema, a naši iz nagona učinili u osvojenom kraju, zahtijevala je suviše velike žrtve za obnovu porušenog i uništenog. Stoga su se Turci vraćali samo u varoši i u mjesta gdje je još bilo kuća, koje su se održale (Skradin, Obrovac, Ostrvica, Perušić Benković Vrana). To je bio većinom varoški element: trgovci, zanatlije i po gdje koji varoški aga. Begovi, gospodari sela, čije su kule bile uništene, ostali su većinom na svojim bosanskim imanjima. I dok su prostrane i plodne begovske zemlje ležale u ledini, narod, pritiješnjen na uzanom mletačkom zemljištu gladovao je sa svojom stokom. Takovo je stanje bilo neodrživo i narod je naskoro posegao za zemljom, koja mu je nedostajala. Vjerovatno to se dešavalo većinom samovlasno, ali u mnogo slučajeva i po ovlaštenju od strane vlasnika ili turskih vlasti. Tako su neki mletački podanici iz okolnih sela bili uzeli u zakup od bosanskog teferdara nekada Halilbegove zemlje u Zemunik i posagradili na njima svoje potleušice.

Halilbegovi unuci, Durakbeg i Hasanbeg bili su odlučili da obnove svoj zapušteni zemunički begluk, da ga nasele svojom raom i da poprave porušeni grad. Durakbeg je morao da se, kao lički sandžakbeg, sprema na vojnu u Ugarsku, te izvršenje te namjere padne u dio Hasanbegu. U septembru 1682 g. on, sa velikom

i državnik, kome najveći umovi svijeta ođaju puño priznaње. Posebno: kovачки шегрт постао је моћни ковач судбине једног читивог народа, — чехословачког. У знак захвалности, а и добро схваћеног интереса своје земље, чехословачки народ, одмах по ослобођењу, бира Масарика председником републике, поглавицом своје земље, и на том положају Масарик ових дана навршио је 79 годишњицу свог свијетлог живота.

Поред његових земљака, наше славенске браће Чехословака, овој прослави Масарикове обљетнице придружио се цио културни свијет. То је урадио и наш народ, с пуно искрености и с пуно разлога: као великом славену и брату, који је наш народ задужио братском помоћи у вријеме тешких дана заједничког ропства под туђином.

Ко се сјећа оног времена, кад је Аустрија, направивши лажне документе, тужила Европи Србију, излагала кривце и отворила процесе нашим највиђенијим људима, с којима је препунила била тамнице, тај се сјећа и Масарика, тадањег професора високе школе и народног посланика, како помаже братски нашим људима и српској влади, док се лажи у траг није ушло, и док аустријска влада није пред Европом доживила бруку и срамоту.

Наш „Глас“ има још један разлог да овом великом човјеку посвети своје скромне ретке. Поред филозофа, поред државника и брата Славена, Тома Масарик је био и Велики Свештеник и Велики Учитель рада, рада за своју личну слободу и за славу и величину Народа. „Радам тек постајемо људи, карактери, постајемо самостални. Човјек који не ради није самосталан; није то ни народ који не ради. Ко не ради, тај је празновјерни просјак, потуцало, који вјерује у чудеса. Ко не ради, тај живи на туђи рачун, заробљује; тај не зна шта је љубав према ближњему. Љубав је рад.“ — То су Масарикове ријечи.

Живио Масарик!

п.

Молбе за пољопривредне потребштине.

За унапређење пољопривреде Обласни су Одбори уврстили у својим буџетима сталне суме као помоћи ваљаним пољопривредницима за набаву бољег сјемена, блага, раздиобу савршенијих справа итд. Пољопривредници који траже било коју помоћ у сврху унапређења своје пољопривреде треба да своје молбе таксирају таксеном марком од 5 динара.

pratnjom, pod razvijenim zastavama, uz metanje pušaka i lupu talambasa side u Zemunik, dade popaliti kolibe mletačkih podanika, počupati plotove, porušiti ograde, te pobode zastave i udari tabor na ruševinama grada svojih preda. Na to čudo i prasku sjatiše se zakupci i drugi mletački podanici iz okoline te odvojiše nekolicinu, koji su imali da Hasanbegu objasne, kako oni drže zemlje po snazi valjanih zakupnih ugovora i kako su podmirili teferdaru desetke i travarinu sve do nastajnog Đurdevdana te da ga zamođe da ih ne smeta u mirnom uživanju stečenih prava. Objasnjavanje nije proteklo glatko. Svršilo je pogibijom nekog Vuka Lukačine iz Biograda. To je nasilje prelićo mjeru. U strahovitom pokolju koji je nastao, poginuo je Hasanbeg, dva brata Bećiragića, neki Rumenaga i svi njihovi pratioци, svega oko 200 ljudi. Izbezumljeni »Vlasi« nisu ni samom jednom oprostili život! Od mletačkih podanika poginula su četvorica a ranilo ih se petnaest.

I ako ljudski životi u doba kad se ovo dešavalo nisu imali današnju cijenu, ipak je događaj i za ona vremena bio grozan a posljedice mu nedogledne. Svjestan toga, generalni providur Lorenzo Donato, pohitao je na prvi glas o slučaju, da preduzme mjere, koje su mogle bar ublažiti posljedice i spriječiti nove nesreće. On je već 18.og septembra izaslao u mletačka sela knezove Posedarskog i Soppe i serdare Stojana Jankovića i Smoljana Smiljanića sa nalogom, da zabrane narodu preko granice, da ga drže na okupu za slučaj turskog osvetničkog pohoda, da

NAŠI DOPISI

Sa zadarske granice: 18. marta.

Na Zemuničkom Zboru 17. X. 1925, mnogo se je govorilo o teškom stanju našeg pograničnog stanovništva, koje je izloženo mnogim nepotrebnim patnjama.

Tada je donesena rezolucija, kojom se je tražilo i regulisanje pitanja saobraćaja sa Zadrom.

Traženo je, između ostaloga, da se na svim carinskim putevima, na samoj granici uredi carinarnice, jer je to interes i naroda i državnih vlasti.

Sada čujemo, da je određeno, da se na svim carinskim prolazima te carinarnice podignu i sada će se zaista našim pograničnom narodu olakšati mnoga pitanja, koja su ga mučila.

Treba samo znati, što je značilo za jednog siromašnog čovjeka lutanje od stanice do stanice, da riješi kakvo najjednostavnije pitanje. Trebalo je da gubi po dva-tri dana, i da ponekad bude dočekan od kog činovnika sa podrugljivim: »dodi sutra!« i ako je iz daljine dolazio.

Zadarsko je pitanje rak-rana za cijelu okolicu zadarsku, ali se mora barem ono raditi što je moguće, da se narod previše ne muči i ne izvodi iz strpljenja.

Odluci, da se prave carinarnice na granici, da svaki čovjek može lako, bez lutanja, svršavati svoje poslove, mi se radujemo.

Стрмица, 17. марта.

Знам да Далмација никад није упамтила зиме као што је ова, али мислим да ниједно село није овако тешко страдало као наша Стрмица. Јер осим што је у планинском крају, она је у пропланку извргнута силним вјетровима, који су нам ове зиме пораскривала куће и читаве комплексе шума и воћњака поломиле, и из корјена почупале.

Глад је завладала ужасна.

Нити има гдје ни зашто да се купи хране. Ако ко има коју пару, мора у сеоских трговаца да ппаћа 4 дин. кило кукуруза, помијешана са снијегом.

Гдје је та државна помоћ, обећана за јавне радове?

Народ страда, стока црква, чиме ћемо орати ако дочекамо живи прољећа?

Сава Кнежевић, тежак.

Мокропоље, 16 марта.

Под мећавом. Ријека Зрмања је била залеђена мјесец дана. Људи су покушавали разбијањем леда доћи до воде, али испод леда није било ни једне капи. Наравно, млини нису могли радити, а усљед страховите мећаве, народ није могао ни корака на другу страну. Већина кућа је живјела од куханог кукуруза и пшенице, а за малу дјецу мјело се брашно

prikupe i popišu oružje, konje i sve ostale stvari pljačkane prilikom pokolja, da zaprijetе smrtnom kaznom svakome, ko bi zatajao stvar potekli iz te pljačke i najzad, da povuku od naroda sve zakupne ugovore i dozvole obradivanja, ispuštene mu od Turaka.

Glas o zemuničkom pokolju zaprepastiо je i Senat. U Mlecima se sa zebnjom očekivala reakcija iz Carigrada. Da bi se kako tako opravdao slučaj i dokazala nevinost mletačkih vlasti, Senat naredi dalmatinskom providuru da strogim proglasima obuzda »Morlake«, da pohapsi i primjernо kazni začetni е i да svim sredstvima poradi kod bosanskog paše да ne podnosi tužbe Porti ili, ako је već podnese, да to bude u što blažoj formi. Senat izdade ujedno svom carigradskom predstavniku, bailu Donatu, upustvo да na Porti uznas oji opravdati događaj, dokazujući, да su mletački podanici bili od Turaka izazvani i postavljeni u stanje nužne obrane te да istaknu ispravnost mletačkih vlasti, ispolje u odlučnim postupkom proti krivicama*) i neprekidnim staranjem за održanje mira на granici.

Ka o se dvor tada bavio u Jedrenima, gdje se vršila koncentracija ogromne vojske за pohod на Ugarsku, bailo pošalje u Jedrene dragomana Tarsiu, да Velikog vezira obavijesti о događaju u smislu naznačenom u senatskim instrukcijama i да ga pokuša predobiti mitom. Ali su do

*) Ko je tom prilikom bio kažnjen i na koji način, nije nam uspјelo pronaći u spisima zadarskog arhiva. To bi trebalo potražiti u Donatovim depešama Senatu, koje se čuvaju u Državnom Arhivu u Mlecima.

na mlinчић od kave. — У једној кући, петеро нејаке дјече, док им је матер обилазила комшилуку тражећи шаку брашна, појели су већу количину дуга из пеке, од љуте глади. У другој кући, очајна мајка, да спаси од глади своје једино дијете, откидала је комадиће старог хљебног квасца, и кашицом од њега прехранила дијете, док није прогмило оно највеће зло, које није дало за пет дана из куће ни провирити. Поцркало је преко двије хиљаде глава ситног блага, и тешко да ће најмућнији сачувати и сјеме од њега. Већина је кућа појело и оно мало зрна остављеног за сјеме, па би било неопходно нужно, да власти о томе поведу озбиљног рачуна, јер се лако може догодити, да велике површине земље остану сасвим необрађене.

Мокропољац.

Iz nauke o prirodi.

Kao prva knjiga „Popularno naučne biblioteke u Beogradu objavljen je 1927. „Postanak svijeta“, učenog Engleza Roberta Mak-Milana, u prevodu g. prof. L. Šuvakovića. O ovoj knjizi se ne smije govoriti, jer sve što bi rekli bilo bi malo: nju treba pročitati i prečitavati. Iz te knjige donosimo ovaj članak a i unapred ćemo joj se obratiti za pouku, u stvarima koje vrlo mnogo gledamo, a vrlo malo vidimo i znamo. — Pisana je u obliku pisma jednoj maloj djevojčici. Ur.

NAŠ SVIJET.

Staneš li jedne zvjezdane noći negdje u parku i pogledaš li na veliko prostrano nebo, pomislićeš да su zvijezde jako male i vrlo daleke. Izgledaće ti да je »svijet« veliko čvrsto, i postojano mjesto, a zvijezde да su malešne vatrene pjegе na nebu. A i zvijezde niјesu male. One su velike, vrlo velike, veće nego naše sunce; a svaka zvijezda, koju na nebu vidiš, nije ništa drugo do jedno takvo sunce. Prema tome velike su zvijezde, a mali smo mi. Znaš li što ovo znači? Ti moraš да preinačiš sve svoje pojmove, a to nije tako lako, zar ne? Ovaj svijet nije tako velik, ali su zato zvijezde velike; one nam izgledaju male samo zato što su veoma udaljene. Naše sunce nam izgleda prema zvijezdama vrlo veliko samo zato, što je ono srazmjerno blizu. Ali kada bi bili tako blizu drugim zvijezdama kao što smo suncu u trenutku bi sagorјeli.

Hoćeš li да kažeš koliko je sunce daleko od Australije? Oko 150.000.000 km. To je tolika daljina, да mi ne možemo ni prestaviti koliko je ono upravo daleko. Kad neko ima jedan milion funti šterlinga, kažemo да je vrlo bogat, ali nema čovjeka, koji ima 150 miliona funti. Ne možeš ni zamisliti, koliko je to jedan milion, a

Velikog Vezira već bile stigle tužbe porodica zemuničkih žrtava i dragoman morade да izdrži vatru Kara Mustafine srdžbe. Ipak mu uspјe sklonuti ga, да ne prenađuje sa odlukom, već да naredi bosanskom paši да povede izvide i podnese tačan izvještaj о događaju.

Početkom decembra stigne u Zemunik jedan pašin kapidžija sa četiri kadije, да islijedi događaj i sastavi izvjeće. Čim se njihov dolazak objavio, providur Donato pošalje k njima kneza Posedarskog i plemićа Gian Battista Ponte да zastupaju mletačke interese. Po udijeljenim im uputstvima, oni su imali да nastoje umanjiti broj poginulih Turaka, tvrdeći да su to većinom bili Cigani i »Vlasi« te да dokažu pravo mletačkih podanika на uživanje zemalja на ostrvu zakupnih ugovora. Ugovori su im se predavali u turskom izvorniku, uz napome u да ih Turcima pokažu, ali nikak ne ispuštaju iz ruku. Naročito im se stavlјalo u dužnost, да mitom postignu što povoljniji izvještaj od strane kapidžije. Ova misija mora да je providurovim povjerenicima uspјela, јер početkom februara 1683. g. on šalje potajno u Sarajevo kapetana Nikoleta Markovića, да pomću mletačkih pouzdanika u tom gradu ispipa, kako je paša primio kapidžijin izvještaj i je li ga bez preinačenja proslјedio veziru.

Za nesreću, pa а se nije držao kapidžijina izvještaja. Ono što je on javio veziru bilo je po Mlečićе toliко nepovoljno, да je Kara Mustafa, izbeumljen od srdžbe, naredio carigradskom kajmekanu, да zapovјedi mletačkom bailu, да, bez pogovora predaде u Jedrene toliко mletač-

gle, sunce je daleko od zemlje 150.000.000 km. i pored svega toga, ako ga posmatraš izјutra ili s večeri, ono ne izgleda veće od kolskih točkova. Mi dobijamo od sunca svu našu toplотu i svjetlost, život i snagu, i kada se ono ne bi jednog dana pojavilo cio bi život na zemlji izumro. Po riječima Vinvuda Rida »život je samo sunčana svjetlost u bocama, a smrt lagani kelner, koji izvlači zapušač«.

Naše veliko sunce je milion i pet stotina hiljada puta veće od zemlje. To je takva veličina, да naša zemlja prema njemu izgleda kao kakva majušna beba. Ti nikad nisi obišla našu zemlju, i zato ti ona izgleda tako velika; ali njena veličina zavisi u prvom redu od toga, sa čime je upoređuješ.

Od Australije do Londona ima od prilike 20.000 km. (cifre naravno да zavise od toga, sa koga dela Australije mjeriš), a udaljenje sunca je od prilike 150.000.000 km. Ovaj svijet je vrlo veliki kada ga usporedimo sa klupčetom pletiva, ali je vrlo mali, ako ga usporedimo sa suncem. Isto tako je i naše sunce vrlo malo, ako ga uporedimo sa drugim suncima. Veliki astronom Ser David Gil tvrdi, да je zvijezda Konopus milion i po puta veća nego naše sunce; a noću možeš vidjeti mnogo takvih zvijezda kao što je Konopus. To znači да je Konopus isto toliко puta veći od sunca, koliko je puta sunce veće od zemlje. I kada posmatraš Konopus na tamnoplavom nebu on ti izgleda sasvim sličan Siriusu, ili nekoј drugoj zvijezdi, koja se да vidjeti svake noći. Naše veliko ogromno sunce samo je mala zvijezdана beba, — ono je samo mala nebeska zvijezda.

Još nešto ti moram saopštiti о veličini Konopusa, prije nego što ostavim ovaj predmet. Pretpostavi да bacimo naš svijet u sunce, (koje je velika usijana vatra); pojavio bi se samo bljesak i neznatan plamen — i to bi bilo sve. Ako bi htјeli да ispunimo sunce sa materijom ove zemlje, onda bi zato trebalo oko milion takovih svijetova kao naša zemlja. I pored svega ovoga, mi još uvijek mislimo да neznatna ljudska bića на ovoj blatnjavoj kugli nešto znače.

Ako sada hoćeš да znaš, kako je veliki Konopus, onda zapamti да ono može primiti u sebe jedan milion naših sunaca.

Težaci, čitajte „Glas“! Intelektualci, čitajte i širite „Glas“!

kih podanika, koliko je Turaka poklano u Zemuniku, да se njihovim glavama zamijene turske glave i да se porodicama poginulih даде odmah potpuna naknada. Donatu se за slučaj neposluha priјetilo tamnicom i nevoljni je baіlo, radi Zemunika, jednom nogom već bio prekoračio prag Sedam Kula.

Iz njegova očajnog položaja spasilo je baila ono što sve spašava, i sve zaglаđuje: zlato. Vјesti turski posrednici uzeše stvar u svoje ruke i poslije dugog cjenkanja, natezanja, groženja i zstrašivanja, dođe do nagodbe: за 225.000 reala Turci pregorјeše zemuničke žrtve i halalše Mlečićima prolivenu krv.

Spašen od Sedam Kula, bailo Donato upade u otačastvene pozze. Okrivljen за prekoračenje mandata i osuđen да nagodenu svotu plati iz sopstvenog imanja, grјеšni baіlo vidje mnogo muke, dok se oslobodi optužbe i kazne. Uvaženo mu je opravdanje, да ga je на nagodbu sklonula boјazan, да se okupljena ogromne turske vojske ne sruči iz osvete на mletačke posjede. Tako se najzad smiri i ta žrtva zemunističkog događaja.

Poslije tog kratkog časa notornosti, Zemunik utonu opet u čamotinju i u zaborav, propadajući lagano i stalno u isparivanju svojih bara i u poročnom poltronstvu svig beskičmenog naroda. On očekuje i danas да ma јedan prosvijećeni naraštaj даде bar mali dio onoga, što mu je, pred tri vijeka, bio dao јedan sami Halilbeg.

B. Desnica.

PRIVREDNO-KULTURNA MATICA

Organizacija i rad

Zaključak za osnivanje centralne organizacije cjelokupnog privredno-kulturnog rada Sjeverne Dalmacije donesen je na Uskršnjoj Skupštini u Kninu 1928. godine, na kojoj su učestvovali većinom seljaci, nekoliko učitelja, sveštenika, agronoma i ostalih građana.

Na skupštini je bio i načelnik ministarstva Poljoprivrede i Voda g. Dr. Vel. M. Stojković.

Poslije toga Dr. Uroš Desnica i Lazar Matić izradili su pravila i uputili razne proglase i pozive za Vidovdansku Skupštinu 1928., na kojoj su pravila usvojena i izabran akcioni odbor, u koji su ušli: dr. Uroš Desnica, Lazar Matić, Ante Škovrlj, Ante Oštrić i Srećko Ivanković, sa zadatkom, da se postaraju za pravno priznanje društva, i da sazovu osnivačku skupštinu. Kad je društvo priznato odlukom Vel. Župana od 1. oktobra 1928. godine, Akcioni Odbor sazvao je Skupštinu za 25. novembra 1928. na kojoj su izabrani Upravni i Nadzorni Odbor.

Od toga dana formalno postoji i radi Matica.

Ali se prije toga za nju dugo vremena pripremalo. Uslijed vrlo teških prilika koje su nastupile sa gubitkom Zadra u Sjevernoj Dalmaciji, najprije se počelo pripremati za rad u neposrednoj okolini Zadra 1920. — 21. god. Jedan od znakova tog rada je Narodni Dom u Smokoviću, počeo još za vrijeme tal. okupacije 1922. godine, u dogovoru sa Narodnim Vijećem u Zadru, specijalno sa dr. Jerkom Machiedom. Teškoće položaja bile su još iz početka česti predmet razgovora između Dra. Uroša Desnice, Don Šime Lukića i Lazara Matića, koji su vezani sa tim krajevima (Smoković-Zemunik-Islam). Sav je rad u okolini Zadra još tada zamišljen na jednoj široj osnovi. Gonjeni teškim prilikama Don Šime Lukić, Dr. Uroš Desnica i Lazar Matić priredili su zbor Ravnih Kotara u Zemunik 17. oktobra 1925.

O tom zboru splitski »Zadrugar« u svome broju od 31. X. 1925., piše na navodnom mjestu: »Dan 17. listopada 1925. ostat će ubilježeno u povijesti Ravnih Kotara. Toga dana sakupiše se na Zemunik njihovi predstavnici, da raspravljaju o nevoljama, što snalaze našega čovjeka u tim krajevima i da nađu sredstava za suzbijanje tih nevolja. Nije se gledalo ni na staleške, ni na stranačke, ni na vjerske razlike. Sve je zajednička nevolja sakupila.«

U raspravljanju o našim raznovrsnim pitanjima na tom zboru učestvovali su Don Šime Lukić, Stanko Ožanić, Dr. Josip Bervaldi, Lazar Matić i Dr. Uroš Desnica, koji je i formulisao naše potrebe i načine, kako da im se izide ususret.

Odbor, koji je na zboru izabran (Don Šime Lukić, Dr. Uroš Desnica, Lazar Matić) radio je kasnije sam, tražeći načina, na koji bi se najlakše mogli ostvariti naši zadatci.

U informativne svrhe Odbor je sazvao Skupštinu u Benkovcu 1927. godine. Tada se je steklo iskustvo da glavno težište rada treba da bude organizacija privatne inicijative, koja omogućuje ljudima da postizu samo ono što izazovu sa svojim radom i svojim naporima, i da se pitanja Sjeverne Dalmacije ne smiju lokalizirati, jer je cijela Sjeverna Dalmacija jedna posebna cjelina, sa svojim Primorjem, Zagorjem i Otočjem, u privrednom, kulturnom i državnom strategijskom pogledu.

Pošto je rad privatne inicijative imao najviše svojih radnika u Krajini Kninskoj, Centar rada prenešen je u Knin, sa namjerom, da se odatle širi i dalje i da se, dok prilike dozvole, stvori posebni centar za jedan dio Bukovice, Kotara, Podgorje i Zadarsko Otočje, jer se tamo, sama sobom nameće privredna i nacionalna saradnja.

Matica zaista ima svoj centar u Kninu, ali je stvorena mogućnost i svakom drugom kraju, da se organizira prema svojim potrebama i u svom djelokrugu.

Glavni Odbor ima samo taj zadatak, da ističe zajedničke potrebe i da održava jedinstvo u cjelokupnom radu, potičući i pomažući sve one, koji budu htjeli, da rade.

Zadatak društva i duh njegovog rada označen je u pravilima iz kojih navodimo:

Čl. 2 glasi:

Cilj je društva da pokreće i unapređuje **sva ekonomska, privredna, prosvjetna i kulturna pitanja**

sjeverne Dalmacije, osnivanjem ili podupiranjem škola, kurseva, predavanja, poljoprivrednih stanica, uzornih kultura i t. d. izdavanjem poučnih stručnih listova i knjiga za narod, nabavljanjem i jeftinim razdavanjem poljoprivrednih mašina i sprava, umjetnog gnjoja, sumpora, galice i t. d., osnivanjem i promicanjem zadruga, zastupanjem interesa Sjeverne Dalmacije pred javnošću, posredovanjem kod državnih i samoupravnih vlasti i kod kreditnih ustanova i svim onim dozvoljenim sredstvima, koja su podesna da podignu ekonomski i kulturni život naroda. Politički su ciljevi potpuno isključeni. Društvo se ne smije baviti politikom ni ma kako učestvovati u političkom životu. Ono mora da ostane stranački, plemenski i vjerski potpuno neutralno i pristupačno pripadnicima svih plemena, vjera i stranaka.

Čl. 3 glasi:

Društvo će razviti svoj rad i nastojati da ostvari svoj cilj i kao samostalno društvo i kao matica drugih društava, pomoću kojih će vršiti podjelu rada i održavati jedinstvo akcije.

Čl. 5 glasi:

Sjedište društva je u Kninu. U ostalim mjestima sjeverne Dalmacije mogu se osnovati filijale društva. Gdje nema filijala, društvo će imenovati svoje povjerenike.

Glavna skupština može da bude sazvana u sjedištu ili, prema shodnosti, u ma kom mjestu sjeverne Dalmacije.

Čl. 13 glasi:

Glavni razlog isključenja pravi pokušaj članova da unesu plemenske, vjerske ili stranačke razmirice u društvo ili da agituju u ime društva ili pozivom na ovo u političke svrhe.

Nastaviće će.

IZ UREDNIŠTVA

Prije svega...

Kad koga prijatelja iz unutrašnjosti zamolimo za saradnju, vrlo često dobijemo ovakav odgovor: „Pa ja, kao što znate, nijesam za ozbiljne članke; a u pogledu dopisa, vi znate kako je: selo - selo. Jedva u godini da se nađe jedan predmet, koji zaslužuje pažnju.“ — To nam govore mahom školovani ljudi, za koje znamo da žele s nama saradivati.

Moramo odmah kazati, da je ovo - i jedno i drugo mišljenje iz osnova pogrešno. Naš list je organ ustanove, čiji je cilj podizanje prosvijećenosti i privrednog života našeg kraja. Ne smije biti kulturna čovjeka, koji na svaku društvenu i životnu pojavu oko sebe nema svojih vlastitih pogleda; ni prosvijećena domaćina, koji nebi poznao najpreče osnove domaćeg gazdovanja i koji ne bi bio u stanju da u tom pogledu daje praktična savjeta svojoj okolini, koja se davi u mraku i neznanju. Nema, uvjereni smo, ni kulturna čovjeka tako slabo pismena, da te svoje poglede i savjete ne bi znao na hartiju da stavi. A jedan pogled, jedno završeno mišljenje, ili savjet, izražen napismeno, — eto, to je gotov članak.

Može se desiti da jedno takovo mišljenje ne bude originalno, ili tačnije, da je opće poznato, ili nije kazano na interesantan način, pa članak ne bude objavljen. To znači da je ustupio mjesto drugome, koji je, po mišljenju urednika, ma u čemu i ma za koliko bolji od onoga, a nikako da je on sasvim bez vrijednosti — ni onda kad je mišljenje, koje se u njemu zastupa, sasvim netačno i pogrešno. I tada, jedan neobjavljeni članak, ma kako to izgledalo čudno, može da donese više koristi nego nekoji i dvaput objavljeni. Jer ako ništa drugo, taj članak je za izvjesno vrijeme vezao svog auktora (pisca) da dublje i svestranije misli o predmetu svog interesovanja; a misliti temeljito i misliti površno, razlika je, kao misliti i uopće ne misliti. A ovdje baš treba tražiti mjerilo za ocjenu kulturne vrijednosti jednog čovjeka. Osim toga napor, koji je čovjek uložio da svoje mišljenje što ljepše i jasnije izrazi, ima svoju posebnu vrijednost.

Ko se nauči da temeljito misli i ko se vježba da svoju misao pismeno izrazi, tome život na svakom koraku nudi bezbroj predmeta da o njima piše. Ko ne vjeruje neka pokuša, ali istrajno, uporno, pa će nam znati kazati.

A to treba da pokuša i da ustraje svaki naš intelektualac, bez bojazni da će biti sa visine kritikovan, jer mi smo svi, sa malim izuzetcima, jednaki. Mi počinjemo, ispočetka i sa svim skromno, da dajemo ono što smo kadri i čime raspoložemo; da tražimo jedan drugoga i vrijednosti u sebi samima; jednom riječju: — da radimo i radeći da se izgradujemo.

I težaci...

„Glas“ će se radovati ako među svojim saradnicima bude imao što više vrijednih i pismenih težaka, jer ovaj list je u prvom redu njima i namijenjen. Prva i najveća zadaća Privredno-kulturne Matice je ta, da uspostavi što užu i prisniju vezu između težaka i njihovih školovanih ljudi, jer samo takva veza omogućuje zajedničku saradnju, bez koje nema života našem kraju. Prisna veza je nemoguća bez međusobnog poznavanja, a poznavanje se stiče samo otvorenim i iskrenim iskazivanjem svojih misli i osjećaja u pitanjima koja nas more. Za to je, u prvom redu, i pokrenut naš „Glas“.

Kako valja pisati.

U prvom redu valja pisati samo istinu. Kod dopisa koji sadržavaju razna saopćenja, pritužbe, ili kakove vijesti, treba strogo paziti da se piše samo ono što smo mi sami vidjeli i provjerali, i što smo u stanju do potrebe i na sudu dokazati.

Treba se svakako kloniti ličnih razračunavanja (o političkima već i ne govorimo), jer takove napise uopće nećemo objavljivati.

Pisati valja kratkim, zbijenim stilom. Rukopisi moraju biti čitljivi i pisani crnilom, i samo na jednoj strani lista, dok druga ima ostati prazna — *Težaci iznimno mogu pisati olovkom, dok se ne uvježbaju perom.*

Rukopise treba pisati, po mogućnosti, latinicom, naročito ko piše ružno i nečitljivo. Ako pak želi da se njegova stvar štampa ćirilicom, treba da to u vrhu naznači. Za svaki rukopis valja naznačiti kakvim pismenima da se štampa; u protivnom uredništvo će postupati po svojoj uvidavnosti.

Prvi broj izlazi kao *dvo-broj* jer smo, radi prekinutog saobraćaja, zbog koga je kasno stigao štampariji papir, nešto okasnili od najavljenog termina. S istog razloga je okasnio za dva dana i ovaj broj.

Gg. učitelje, kojima smo poslali po više primjeraka «Glasa», molimo, da ih porazdijele pismenijim težacima u svom kraju i da nam ljubazno saopće njihova imena, sa naznakom pošte. Ako koji već sada izjavi želju da bude pretplatnik to u spisku treba označiti.

Intelektualcima, ustanovama i društvima šaljem prva tri broja na ogled. Ko ne želi da se pretplati, neka nam *te brojeve vrati*. Ko to ne uradi *smatraćemo ga pretplatnikom*.

TEŽACIMA ćemo slati list na ogled *dulje vremena*; dokle — to ćemo u svoje doba na ovom mjestu javiti.

Pogrešne ili manjkave adrese molimo ispraviti i o tom nas izvijestiti. Radi manjkavosti i nečitkosti poslatih nam spiskova grješke su u početku neminovne.

Prijatelje, koje smo u žurbi mimoišli te im ne poslali prvi broj, molimo da se sami jave.

Једно заслужено одликовање.

Члан П. К. Матице и наш сарадник г. Наум Милковић, управитељ манастира Крупе, одликован је ових дана од епископа „за савјесан и плодан рад на чувању и унапређењу манастирске имовине“. — Честитамо.

ПРИЧА „ГЛАС“.

ИЛИЈАШ МАРКОЧ

ИЛИ
ШАРГАН И ГАЋАН.

Елиас Маркоч, пробе-жандарм дес Стрмица, дес Оклај, дес Промина; титулар постен-фирер штељветер дес Поседарје, бецирк Зара; црквени благајник у миру, опћински присједник, страначки одборник, крчмарски обртник са најстаријом концесијом у опћини — и главар села Котлушице.

Тако се представљао сам па вам га тако и ја представљам.

Он је то чинио свагда кад је крчма његова била добро посјећена, без обзира што су гости његови сељани, и до једног све позната лица. Тако, за топлих дана, кад би и авлија и цијело двориште кипјело од гостију, као какав вашар, или мравињак, Илијаш би се попео на довратницу свога „хана“, како је сам волио да га назива, па би из свег гласа, пун набијен себе, очепио: „Елиас Маркоч...“ и тако редом до „главар села Котлушице, ваш ћаћа и господар, а ово је ваш бог“ — завршио би, машући главарским печатом, који је он поносно називао „дагмаш“.

— И 'ест, брте, богами! Вала, није га стид, баш да је царски ђенерал! говорио би један од гостију који је стално омркнувао код Илијаша, а освањивао ма гдје поред пута до своје куће. Ако никог у крчми није бивало — понекад се и то деси — тада се Илијаш *форштеловао* својој жени Сави, нарупивши к њој у ватреницу, последије првих јутарњих чокања, па би се онако крупан, са солидним мајорским трбухом и наереном шубаром на глави, исприсио као проштац наред куће, ударио жустро петом о пету, руку дигао на војнички поздрав и осуо:

— Мелдиге орзунст, Елиас Маркоч...

Сава би се правила да подстиче ватру, или намијешта поклопац на лонцу, а да не чује ту досадну и безброј пута слушану летанију. Њој се понекад озбиљно чинило да њеном мужу „није сва трава на мјесту“, а некад опет да је само „човјек напит“. А било је опет часова, кад је она озбиљно сумњала у мјеродавност свог женског суда.

— Шта ми јадне знамо! Женска памет-тучија памет, давно је свијет рекао. Да он уистину није мудар, не би га онако уважавала господа из опћине, а не би га народни посланици сједали собом у ауто и част му давали; једном ријечју, он не би био оно што јест, а што је сада ишчатао предамно овђе. Али... опет је мори сумња — оно пусто вино о изборима, па ручкови и гошћења безбројним комисијама, које из деветог села свраћају да поздраве Илијаша, па неки варошки излети, па ловачке дружине, па...па...па јој се просто замрси памет, а у „жличици“ је спопадне нека мука, те мора да се савије поред пријеклада, као болесна мачка.

Али споредно је што каже Сава, Илијаш је предмет нашег разговора.

— Ја истина немам контије — говорио је он — и све моје имање је крчма и лиценца, али зато ја имам толико дужника, колико их нема ни коцје Камбио у Каштелима, па ни конте Борели, кнез врански. Цијела Котлушица је мој дужник. — Они имају кметове, ја имам дужнике, ми смо једног ранга.

И, досљедно томе схваћању, Илијаш се и владао. У првом реду волио је шпорт. И ако врло слаб нишанџија, ипак је био страствен ловац. Водио је собом читав чопор паса, међу којима је његова љубимца била „пицина“, за коју је стално тврдио да је „мудрија од свих котлушичких жена“.

Једног дана сјети се Илијаш свог службовања у Поседарју, и оне масе питомих голубова, што су дичили дворца конта Бења. „Хоћу Спаситеља ми и голубове заврћи“ — зарече се Илијаш, и за кратко вријеме освану на његовој кући голубињак, са једним голубињим брачним паром. — „Шарган и гаћан!“ Илијаш се препородио одкад је њих стекао. Све слободно вријеме проводио је с њима: хранио их, појио, ћаскао с њима, тепао им и

свађао се с њима. И Сава бјеше одахнула, јер сад је и њу мање „штрументао“, а и летанију је одсад читао голубовима.

Е, али враг не спава.... Неста шаргана и његова друга једног јутра, док је Илијаш у блаженом сну сањао да је постао опћински начелник. Залуд је жвиждао и звао око куће, залуд претражио све закутке по сељанским оградама, голубињак омрче пуст, као да је јастреб прошетао одајама његовим. И кад више није било наде, Илијаш опали три метка из пиштоља, а сеоски чауш допаде, задуван као јазавац, јер *шри* метка су значила ванредну хитност.

— Зором ујутру, сви сеоски пушкари имају да буду овђе. На сваког оружаног по један који нема оружја. Ко не мисли доћи, нек донесе и псложи дуг!

— Добро, кимну чауш и потпали табане...

Сутрадан. Тридесет и три оружана Котлушчана и исто толико их без оружја чекало је од гранућа данице пред Илијашевим конаком, нагађајући значење нове заповиједи. Кад се већ бјеше разданило, појави се Илијаш, у пратњи Марка Грајкића, једног оштроумног и превидног, али необично радиног сељака, кога је Илијаш звао својим ађутантом, и који му је водио пословну преписку (њему су дрхтале руке), а никад није доспио у Илијашеву књигу дужника. Он ће данас пратити свога шефа, наравно уз слану награду, као и увијек.

— Људи! узме да објасни Грајкић. Нестало је господаревих голубова. Највјероватније је да су одлетели тако далеко, да се нијесу умјели више вратити, па се прикључили нечијем питомом јату, а можда и дивљем, те се настанили у јама Голубњачи. А није искључено да их је когод и заробио. Треба их пронаћи и кући вратити, то је сврха овога сазива.

По операционом плану што га бјеше скројио Грајкић, војска буде подијељена на три чете, по двадесет људи: десет оружаних, а десет беглајтера (пратиоца), са по једним командиром и подофициром.

Људи су молили да се ствар одгоди до недеље, јер је хитан посао копања кукуруза, али командант ни да чује, јер њему је, вели, недеља главни рабетњак. Он нареди:

— Концентрациона тачка и главна операциона база је Бегова Ђуприја, у селу Прмушњу, једанаест километара западно од Котлушице. Одатле ће се вршити поход на Голубњачу и тући одлучна битка. Прва чета сачињава десно крило и креће котлушичким пољем, да сехвати Сребрене Косе и полако се допенца до Будакова Кука, јер у том врлетном и неприступном крају има јама и у њима голубова. За случај да се шарган и гаћан пронађу, ваља са три узастопна хитца затражити помоћ других одреда; у противном, чета ће се полако спустити Бабином Драгом, заобићи Чемерницу, и долином потока Стобреча стићи к Беговој Ђуприји.

Друга чета — лијево крило — има да оперише на сектору Горња Корита — Шушњевача — Трлоке, да избије на Ераково гумно, а одатле најкраћим путем до главног одредишта. Центар са ђенералним штабом креће правце кроз Котлушичку Драгу и избија кроз прмушањско поље право на Бегову Ђуприју. За случај да извидница установи да се неко усудио заробити шаргана и гаћана, командири ће наредити сигнал-паљбу, и цијела армија има да дојури у помоћ.

По двосатном одмору што га је центар имао на Голем Бријегу, гдје се командант са ађутантом окријепио „благословом из торбе и бураче“, стигне на одређено мјесто, таман у попасно доба. Војска је чекала на мјесту — сва колика. Верући се по кланцима и гудурама, многи су погубили опанке — неки су боси и од куће пошли — па израђавили ноге, да је страх погледати било. Подерани, гладни, изморени, сви су изгледали до зла бога биједно, али не мари, срце је било јуначко. И ако мало, али и кукавица је било, који су псовали и свога оца што их је родио, и Илијаша који их је заробио. „Бар гутљај ракије да нам даде пасји син, па да му алалимо муку“.

Пошто су командири поднијели рапорт о досадањим операцијама, буде наређен покрет. На двјеста метара пред голубњачом Илијаш

је разапео *шварумлинију*, или „у стрелце“ како се то данашњим језиком каже, пошто је предходно издао ову заповијед: „Извидница ће полако, пузећи на трбуху, доћи до безданке, опрезно оборити у њу камен, и чим јато излети пушкари ће на команду опалити, а беглајтери бацити своје капе што могу више у вис, да се тако шарган и гаћан пресретну и упуте у правцу Котлушице. Само да превале Голи Бријег, они ће већ познати Илијашев хан,

— Помози Боже и Богородице! моли се Илијаш, а камен се већ одронио низ пећину.

— Грајкић, *опазен* (aufpassen)! упозорава Илијаш строгим капларским тоном.

— Опрез! преводи ађутант, а команду даље примају старјешине. Зачу се затим и клепет крила над ждријелом пећине, а команда груну:

— Фајер!

— Пали! предаје Грајкић.

— Пали.... ли,... али! загрмише командири и водници, и тридесет капа за трен, као једна, полети у ваздух — даммммм-мрмрмр...! плотун од тридесет пушака разби се о стрмени околних брда.

— Ааајме.... ајме мајко!.... ајме Илијашу брата рођени, ајме кућо, ајме Сава, жено, кучко — пицина моја вијерна!..... зачу се тешко запомагање.

Шта је? Несрећа? Неко рањен?... Убијен?! наста забуна и паника у војсци....

Са своје осматрачнице, једне високе и обле стијене, у часу кад је опалио метак, Илијаш се оклизнуо и, колико је дуг и обао, претурио се у шкрапу, као врећа набијена пијеском.

Како га носити? било је сад тешко питање. У траљама није се дао, срамота га; у двојицу међусобом немогуће, ради врлетна, козјег пута. Остало је само, а тако је и он наредио, да га по један, наизамјенце, носе на кркаче, а остали да му праве тјелесну стражу. То је ипак било одвише. Многи су хтјели да се опру, неки и да побјегну у страну, али шта да ради сутра кад му рубач дође, и прекосутра, кад сва браћа буду играла карте и буње у Илијаша, он зар код куће да сједи као женетина....

Прољеће је било у јеку; о том је шептала тихо сва околна природа: и зеленило, и цвијеће, и мирис свјеже преоране земље; а о том је и гласно — на вас глас — кликтао заљубљени славуј и мобе посленика, који су се с пјесмом и жагором спремали на починак.

Кроз ту прољетну радост кретала се жалосна поворка котлушичких ратника, уз пратњу кукавичјег „ку-ку!... куку-ку!“, а сунце се журило на врхове брда, као да га је доље нечега страх, а можда и стид.....

Котарчина.

KRATKE VIJESTI.

У **Трибњу**, под Велебитом, умрли су од глади Манда Продан п. Дане и Марко Вукић п. Јуре. Од великог снјјега за неколико дана нијесу могли бити изнесени из кнџе.

— Снјег је био сасвим затрпао, без трага, стају **Николу Маринковића** п. Боже, заједно са овцама и ђобанима. Тек послје три дана једва је успјело спасити их, пошто је 20 људи на томе радило.

У **Стрмици** је снјег сатрао куће **Симе Кнежевића** и **Саве Дронјка**. Уз помоћ комшија тешко су спаћене породице, које још и данас станују по туђим кућама.

У **Полачи** книнској **Сави Вучковићу** је наједном премело 56 до 100 глава ситног блага. Спасавачу њих, једва је спasio главу, а и данас је још тешко болестан.

Са **пороте**. Чувени разбојник **Симо Рњак**, који је учествовао у познатом нападу на пошт. ауто у Велебиту, осуђен је ових дана од шибенске пороте на смрт на вјешалима, а његов друг **Јокић** на 17 година робије.

Сманjenje (redukcija) ministarstava

Новине доносе вјест из Београда, да ће се кроз најкраће вријеме спровести редукција министарстава. У свему ће бити 12 министарстава. Укинут ће се ресори: *soc. политике*, *вјера*, *agrarna reforma*, *шума* и *ruda*, *poljoprivrede* и *voda*, који ће сви заједно саињавати велико министарство народног gospodarstva, попуњено са начелницима referentima стручњацима. Институција министра без portfelja укинут ће се.

Слике из живота *)

„Одужили се оцу“.

За вријеме свјетског рата сва три у војсци. Отац од старости изнемогао, остао сам код куће, да обрађује имање и чува стоку. Жао старцу синова, боји се изгинуће. Ал' опет помишља и на другу: може Бог дати и срећа послужити те дјеца доћи жива и здрава, па им не ће бити згорега што су видјели свијета, у свијету доста добра и зла.

Долази 1917 година, добро позната због неродице и глади. Старац остао без хране. Продао би оно мало блага да се прехрани, али кад помисли на своју дјецу у рату, жао му је да дјеца ништа „од жива“ не нађу код куће, ако се поврате, па одлучи да трпи, док буде могао.

Дјеца се вратише жива и здрава, али оца не затекоше: глад га бјеше сахранила...

Цијело његово имање данас је својина сеоских крчмара. Синови његови пожурише, да се „одуже“ мртвом оцу, па продаше и последни комадић земље, али не да се на овој страховито гладној години прехране хлебом, већ да новац пропију.

Данас обијају прагове Опћине, и моле да их упише у списак „пуких сиромаша“, да би могли милостињу примати.

П. испод Кома.

*) На овом мјесту доносићемо почетничке радове: слике и цртице из живота. — Писати ваља кратко, збијеним стилем, а за предмет узимати истините, или барем реалне догађаје из живота. Радоћемо доносити и јачке радове. Ур.

Razgovor vladike Danila i Vuka Mićunovića.

Iz «Gorskog Vijenca».

„Gorski Vijenac“ је највеће pjesničko djelo u našoj književnosti. Napisao ga је prije 80 godina čuveni vladika crnogorski Petar Petrović-Njegoš, poznat u narodu pod imenom *Vladika Rade*. — Djelo se bavi istragom poturica, jednim krvavim događajem, koji се dogodio u Crnoj Gori, negdje pred 200 godina. Državni poglavica Crne Gore bio је tada vladika Danilo.

Crnogorski su glavari sakupljeni oko vladike na Lovčenu u oči Duhova, da viječaju kako će Crnu goru očistiti od poturica. Gluvo је doba ноћи, svi spavaju. Samo teško zabrinuti vladika не spava. Misli da ga niko не чује па sam sobom govori. Crna Gora mala i osamljena, a turska sila golema, па se boji ljuto i proklinje dan rođenja svoga. — Pored vladike leži Vuk Mićunović koji sve то чује па tješi vladiku.

Vladika Danilo:

A ja što ću, ali sa kime ću?
Malo rukah malena i snaga;
jedna slamka među viorove,
Sirak tužni bez igde nikoga!
Moje pleme snom mrtvijem spava,
Suza moja nema roditelja,
Nada mnom je nebo zatvoreno,
Ne prima mi plača ni molitve.

Vuk Mićunović:

Ne vladiko, ako Boga znadeš!
Kakva te je spopala nesreća,
Teno kukaš kano kukavica
i topiš se u srpske nesreće?
Turi takve razgovore crne:
Ljudi trpe, a žene nariču!
Nema posla u plaha glavara!
Nada nema prava ni u koga,
Do u Boga i u svoje ruke!
U dobru je lako dobar biti,
Na muci se poznaju junaci.

Bilješke iz mljekarstva.

Mlijeko u švedskim školama.

Kako је mlijeko jedna od najglavnijih hrana za djecu, Švedska је vlada uvela po svim osnovnim školama obvezatno trošenje mlijeka. U svakoj školi svako dijete ima svoju flašicu i preko odmora dobije је punu dobra i zdrava mlijeka. Djeca su toliko naviknuta na mlijeko, da ih је milina gledati, kako svako trči po svojoj flašicu i veselo i u slast ispija. Istu flašicu mlijeka dobivaju i po podne.

U Švedskoj је za djecu najglavnija hrana mlijeko, a uspjeh takog hranjenja djece najbolje, se vidi na njihovom zdravlju, krupnom fizičkom razvitku, živosti i veselosti.

Vitamin u mlijeku.

U mlijeku ima vitamina, koji naročito kod djece blagotvorno djeluje. Vitamin pomaže rastenje, izgradivanje kosti, daje otpor kužnim bolestima, brani od rahitisa, tuberkuloze i t. d. Ali svaka krava ne daje jednako vitamina. One krave koje су vani na ispaši, daju mnogo vitamina. Dočim one koje се drže na jaslama i u staji, daju vrlo malo, a najčešće nimalo, ove, vrlo važne za djecu sastavine mlijeka.

Preklani је blizu Londona u toj stvari čijen eksperimenat u jednom dječjem zavodu. Mjesec dana hranili су 40 djece sa mlijekom krava koje су uvijek preko dana na ispaši vani imaju dosta vitamina, a 40 djece hranili су mlijekom krava koje су uvijek u štali na jaslama. Prva су djeca bila zdrava, živa i vesela, dok druge 40 djece bilo је zdravo, ali nisu bila onako živa i vesela, niti су pokazivala onakav interes za nauku kao prva.

Drugoga су mjeseca izmjenili djecu sa hranjenjem i rezultati су bili isti.

Potrošnja mlijeka.

U zapadnoj i sjev. Evropi zdravlje jednoga naroda cijeni се po količini mlijeka i mliječnih proizvoda koje taj narod potroši.

U Danskoj godišnja potrošnja mlijeka po osobi iznosi 90 l. i 8 kg. maslaca.

Njemačka troši godišnje svoga mlijeka 20 milijardi litara. Još uvozi 2500 vagona sirova mlijeka, 10.000 vagona maslaca i 6500 vagona sira.

Grad Bazel u Švicarskoj troši godišnje 45 milijuna kg. mlijeka.

London је uveo predprošle godine raznašanje mlijeka u cementnim cisternama, iznutra obložеним staklom, a veličinom naših željezničkih cisterna za vodu.

Zagreb troši godišnje oko 40 milijuna litara mlijeka.

Split је u prošloj godini potrošio 3.322.500 l, a u 1927. g. 2.149.215 l, dakle p. g. potrošnja mlijeka u Splitu podigla се za 1.173.285 l više.

P. D.

Кућанство.

Грожђе остављено за зиму. Набери у септембру по сухом времену тврдог грожђа, повјешај на конопу и 3 дана кади га на сумпору 3-4 пута на дан. Затим узми суве пилотине од дрвета и метни је у 1 дрвени сандук. На пилотину сложи ред грожђа, на грожђе опет ред пилотине. Тако непрестано слажи, док не напуниш сандук, затим добро затвори и остави у соби, гдје се неће мицати и гдје се неће ложити.

Овако грожђе продаје се зими по скуп новац.

Да потјераш мачке са некога мјеста, најбоље ћеш учинити, ако по том мјесту поспеш папра или стучене паприке. Мачка кад дође, почеће њушити, а папар ће јој у ноздрве; тако један, други и трећи пут и њој ће додијати, па се ту неће више повратити.

Често нека мјеста напану мрави па ако их се хоћеш ријешити, онда налиј један плитки тањир петроља и ту стави па ће их нестати.

Старе кокоши треба заклати или продати. Дуље од 3 године не треба кокош држати, јер у то доба снесе највише јаја. И оне кокоши које су старије од 3 године носе јаја, али више стоји храна таквих кокошију, него јаја која се од њих добију.

Свјеже мрље од вина даду се брзо одстранити са столњака, убруса и т. д. ако се изравно под мрљу постави здјела вруће воде, а да вода не дира тканину. Од паре која се диже из воде, побијели боја мрље, која се онда може носема уклонити, ако се у топлој води сапуном опере. Исто тако даду се уклонити мрље од црнога вина, ако се 24 сата мочу у топлом млијеку. Ако је мрља посве

свјежа добро је и хладно млијеко и не треба га дуго мочити.

Уљене мрље одстранују се из одијела, ако су свјеже, тако да се крпица замочи у терпентин и онда мрља њоме таре. Ако ли се мрља од уљене боје сувише упила онда то не помаже. У том случају мрља се натаре добро сапуном и након једног сата опере у кишници. Ако се опазе слаби трагови онда се поступак обнови.

Чување круха. У кућанству, гдје се у већој мјери пече крух, овај ће се у љетно доба осушити, или ће, ако се чува у влажној пивници, постати плеснив. Да се то не догоди треба печени крух, чим изађе из пећи, метнути у врећу, у којој има нешто брашна и то тако да горње коре круха леже једна на другој. Врећа се затим свјеже и објеси на зрочно мјесто. На овај начин може се сачувати крух 4-6 седмица.

LJEKARSKI SAVJETNIK

Zna se da naš svijet strada od raznih oboljenja najviše zbog toga, što ne poznaje njihovu prirodu i ne obraća na njih pažnju onda kad је to najvažnije, u samom početku bolesti. Ovo zapuštanje bolesti biva iz raznih uzroka, a najčešće: što nema blizu ljekara, što nema novaca da плати ljekarski pregled, nekada zbog stidljivosti, a vrlo često zbog nahajstva i lijenosti.

Da bi olakšali onima koji o svome zdravlju vode ozbiljna računa, da не bi pri svakom sumnjivom znaku без potrebe се uznemirivali, a naročito da не bi preko ozbiljnih slučajeva olako prelazili, «Glas» će na ovom mjestu donositi razne ljekarske savjete, kao odgovore na pitanja koja će mu čitaoci postavljati.

U tom slučaju valja postupati ovako. Najprije треба на себи same dobro ispitati i proučiti bolest, kakvi су njeni znakovi, kojom prilikom се javila i kako се razvijala, i onda sve то čitko napisati i običnim pismom poslati uredništvu «Glasa». Ko не želi да mu се ime znade, taj pored svoga imena треба да naznači znak или šifru на koju hoće да dobije odgovor, на prilikу P. N. iz Ž. (Petar Nikolić iz Žegara), или drugčije. Razumije се да су за čitatelje «Glasa» ovi savjeti besplatni.

PRAVNI SAVJETNIK.

Jedno od najvećih zala koja naš narod taru i s kućišta gone jeste parničenje, или pravdanje, kako то narod kaže. Ima ljudi koji болују od bolesti parničenja i veća im је radost tuda šteta nego svoja korist. S ovima не želimo gubiti vremena. Ali ima mnogo takih koji upadnu u parnicu zbog svoje neobavještenosti i neznanja, kojim се često koriste nesavjesni advokati, a često i vrlo savjesni moraju да podlegnu ludoj upornosti neukog svijeta.

Da bi се i то zlo pomalo liječilo, да bi ljudi znali kada i u kakvim slučajevima mogu да pokrenu parnicu, ima li mogućnosti i izgleda да та parnica на dobro izade, «Glas» će i u том pravcu pomagati svojim čitateljima, odgovarajući на njihova pitanja, u koliko budu tačno i jasno postavljena.

Kako valja postavljati pitanja vidi rubriku «Ljekarski savjetnik».

NOVA ŠTAMPARIJA — ŠIBENIK

Zastupnik: NIKOLA ČIKATO.

NOVA ŠTAMPARIJA	
izvršuje sve štamparske radnje vrlo ukusno i solino i uz umjerene cijene.	
ŠIBENIK	